

A NYELVMŰVELÉS HELYE A NYELVTUDOMÁNYBAN

EÖRY VILMA

1. A cím azt sugallja, hogy a nyelvművelés a nyelvtudomány része. A nyelvművelés körül zajló viták egyik részében pedig nem az a kérdés, hol van a nyelvművelés helye a nyelvtudományban, hanem az, oda tartozik-e egyáltalán. Magam, ahogy a cím is mutatja, a nyelvtudományba tartozónak tekintem, s később ki is fejtem, hol látom a helyét benne, először mégis arra a kérdésre térek ki, milyen okok is állnak, állhatnak a nyelvművelésnek a tudományhoz nem tartozását képviselő vélekedések mögött.

1.1. Mivel a nyelv a nemzetállam létrejötte óta nálunk is – mint az európai, ill. közép-európai, még közelebbről kelet-közép-európai országok legtöbbjében – a nemzet szimbóluma is, a támadások egyik oka ideológiai, politikai ok. Olyan személyek, csoportok fogalmazzák meg vele szembeni elégedetlenségüket, akik világnézetüknél fogva a nemzetállam fogalmát elavultnak tartják. A szigorúbb értelemben vett magyar nyelvművelés megszületésétől, tehát a nyelvújítástól kezdve, különböző intenzitással, de hangsúlyozza az anyanyelvnek e szerepét, a társadalomnak egy része pedig, valószínűleg történelmi okokból, ma is ragaszkodik a nemzetállami elképzelésekhez, s velük együtt az anyanyelv, a nemzeti nyelv kitüntetett társadalmi szerepéhez. Az ideológiaiag ezt el nem fogadók – nyelvészek vagy nem nyelvészek – nyílt vagy rejtett ideológiai érvei ellen nem lehet nyelvészeti érveket felhozni. Ideológiai vitákba belemenni pedig nem érdemes, hiszen ez valóban nem a nyelvtudomány területére tartozik, bár azt érdemes lenne tiszteletben tartanunk, hogy a fentebb vázolt „nemzeti” felfogás létezik, méghozzá nem is elszigetelten, hanem társadalmi méretekben: ízlésünktől függetlenül számolnunk kell vele.

1.2. A másik ok az előzővel szorosan összefügg, és talán „társadalmi” nevezhető, s a tudományosság szempontjából laikusnak. A társadalom tagjainak jó része ugyanis úgy véli, különösen ha „fontos ügynek” tartja a nyelvvel kapcsolatos kérdéseket, hogy ért hozzá, kijavítja beszélőtársát, vitázik nyelvi kérdésekről. Az egyszerűsítet azonban sokszor ügybuzgóságnak minősül, hiszen laikus felfogások érvényesülnek, laikus ítéletek születnek, s ezek negatív irányban befolyásolhatják a nyelvművelésről kialakított képet, akár a nyelvhasználók, akár a nyelvész szakemberek szemében. Ettől azonban a nyelvművelés egésze, benne a tudományosan megalapozott nyelvművelés még nem lesz tudománytalan, ahogyan nem az pl. nyelvünk tudományos eredetvizsgálata attól, hogy vannak sumerológusok.

1.3. Tovább bonyolítja a kérdést, és további okként jelölhető meg, hogy hagyománya van annak, hogy íróinknak-költőinknek a nyelvvel foglalkozó írásait, az ún. „írói nyelvművelést” is nyelvművelésnek tekintsük. Ez a nyelvnek a társadalomban, ill. az irodalomban betöltött szerepe szempontjából lényeges tevékenység nem tartozhat azonban a „tudományos” nyelvműveléshez, hiszen nem tudományos apparátussal, de nem is ilyen céllal folyt, ill. folyik. Még nyelvész szakemberek is folytatnak szakterü-

letük művelése mellett „hobbiból” úgynevezett nyelvművelést, tulajdonképpen publicisztikai formában, s bár a nyelvre vonatkozó tudományos ismereteiket felhasználják, a tudományos kritériumokat e területen nemigen tartják be, legalábbis jóval szubjektívabbak, mint tudományos munkákban szokásos.

1.4. A nyelvművelés fogalmába hagyományosan beletartozik az anyanyelvi ismeretterjesztés is, sőt nagy részt foglal el benne (vö. Zimányi Árpád kutatásai, nyelvművelő bibliográfiája). A rendszerváltozás előtti évtizedek virágzó nyelvi ismeretterjesztése elterjesztett egy olyan népszerű stílust a nyelvről való szólásban, amely természetes a maga helyén, de a nyelvművelő „tudományos nyelvben” már nem kellően egzakt.

1.5. Az utolsónak hagyott, de számunkra itt most a legfontosabb ok a „tudományos nyelvművelés”-nek az előzőktől szintén nem független múltjában és jelenében rejlik. A nyelvművelés történetét megírták már vele és vele szemben elfogult szakemberek (pl. Fábíán 1984, Sándor 2001, 2003, különösen 394–406), s bár elfogulatlan nyelvművelés-történet nem született még, a szélső álláspontokból jól kirajzolódik egy ellentmondásokkal terhes kép, amelyen az ember egyoldalúságot, túlzást, leegyszerűsítést, valamint sok reálisan értékelt tényt egyaránt talál mind a két oldalon.

1.6. Már maga az is ellentmondásokat hordoz, hogy szinte soha nem lehetett tisztán szétválasztani a sokszor politikai tartalmú nyelvművelő mozgalmakat a nyelvműveléstől mint tudományosan megalapozott tevékenységtől. Erre pedig feltétlenül szükség lenne ahhoz, hogy a nyelvművelés mint a nyelvtudomány része valóban korszerű lehessen. Mert hiszen természetes, hogy a nyelvművelés mint hagyomány inkább konzervatív szemléletű, története során többször szélsőségesen is az, ezért kevésbé hatottak, hatnak rá a nyelvtudomány új, nem „hagyományos” szemléletű és módszerű eredményei, de éppen aktuális feladatát csak korszerű tudományos eredményekre támaszkodva és korszerű módszerekkel láthatja el.

A nyelvművelést közelmúltunk és jelenünk nyelvtudománya egyre sürgetőbben készíteti tehát a tudományos fölzárkózásra, a szemlélet- és módszerbeli korszerűsítésre, a tudományon belüli önmeghatározásra, és jogosan. Jelentős kezdeményezések születtek már több mint egy évtizede, de egy részük nyomán megfagyott a levegő a szerző körül a „hagyományos nyelvművelők” körében (elsősorban Tolcsvai Nagy 1987, 1989, 1993, 1996), más részük modern tudomány-rendszertani terminológiával ugyan, de lényegében nem változtatott a korábbi, hagyományos felfogáson (elsősorban Balázs 1996, 1998), harmadik részük pedig olyan óvatosan tett megújítási kísérleteket, hogy a szakirodalomban és a gyakorlatban is csaknem visszhangtalan maradt (Heltainé Nagy 1993; Eőry 1993, 1997).

2. A továbbiakban azt tárgyalom, hogy a tudományosan megalapozott nyelvművelésnek milyen helye van a nyelvtudományban. Mielőtt azonban rátérnék véleményem ismertetésére, leszögezem, hogy az univerzális nyelvművelés felfogását, miszerint a nyelvművelésnek még ma is át kellene hatnia a magyar nyelvészet egészét, egyértelműen elvetem (l. nem is olyan régi leíró nyelvtanok nyelvhelyességi megjegyzései). Éppen fordítva gondolom: a nyelvművelés használja föl a nyelvtudomány csaknem minden ágának eredményeit, miközben saját céljai és módszerei vannak. Megkísérlem tehát, hogy a magyar nyelvművelést – miközben létét társadalmi anyanyelv-szemléleti és „anyanyelvészeti” hagyományként fogadom el – a tudományos rendszeres módszereit követve helyezzem el a nyelvtudományban.

2.1. Anélkül, hogy a nyelvészet lehetséges tagolását felvázolnám, hiszen ez közismert, s vázlatosan látható a dolgozat végén található táblázatban, induljunk ki abból az utóbbi évtizedekben általánossá vált fölfogásból, hogy a nyelvművelés az alkalmazott nyelvtudomány területére tartozik. Nem ok nélkül sorolják ide a nyelvművelést annak alapján, hogy a nyelvtudomány bizonyos ágainak eredményeit alkalmazza saját módszereivel tanácsadói, kézikönyvkészítói gyakorlatában, illetve ismeretterjesztő tevékenységében.

2.2. Újabban azonban inkább a nyelvstratégiai ágazatok között tartják számon (l. Balázs Géza besorolását, valamint Sándor Kláraét A magyar nyelv kézikönyvében). Az nyilvánvaló, hogy vannak nyelvstratégiai feladatai is. (Ezek a stratégiai feladatok azonban nem általában a nyelvművelést, inkább a Nyelvtudományi Intézetben folyó nyelvművelést jellemzik, sajnos inkább csak a szokásjog, és nem valamely ésszerű és szükséges feladatmegosztás alapján.) Stratégiai diszciplinának számít abból a szempontból, hogy rögzíti a nyelvi jelenségek köznyelvi normához viszonyított használati értékét szóban, írásban, és bár elismeri a széttagolódási tendenciát, kétségtelenül az egységes nyelvváltozatot erősíti. Különösen ezt teszi, ha szabályzatok (helyesírási), esetleg törvények (reklámanyelvi törvény) végrehajtásához ad szaktanácsot. Ha pedig elfogadjuk, hogy a nyelvi változások mesterséges előidézésében is szerepet vállal (pl. a nyelvújítás, vagy napjainkban egy szakma terminológiájának magyarítása), stratégia volta kétségbevonhatatlan.

De ahogy az alkalmazott nyelvészeti ágakhoz sorolás nem tükrözi a nyelvművelés összetettségét (hiszen azok egyike sem avatkozik be a nyelvi változásokba, a nyelvművelés pedig alkalmanként igen), a stratégiai ágakhoz sorolás sem meríti ki a tevékenység tartalmát. Nem tűnik jó megoldásnak, hogy a rendszerkényszer miatt bármelyik csoportba beerőltessük, és lefedetlenül hagyjuk tartalmának bármelyik részét. Talán az lenne járható út, ha szétbontanánk a tevékenységet alkalmazott nyelvészeti (nyelvi, nyelvhasználati informálás), illetve stratégiai (törvényvégrehajtás, részvétel „magyarításokban”, kodifikálásban stb.) feladatokra, de ez is inkább csak formálisan tehető meg, hiszen pl. a nyelvtudományi intézeti közönségszolgálat gyakorlatában e feladatok egymásba olvadnak.

2.3. Eddig a nyelvművelésről mint gyakorlati tevékenységről beszéltünk. E tevékenység közben alkalmaznia kell a nyelvtudomány alább felsorolandó ágainak eredményeit: az általános nyelvi szabályoktól kezdve a nyelvtörténeti változástendenciákon át a magyar nyelv struktúrájáig, társadalmi varianciájáig ívelő ismeretek alapján, a konkrét beszédhelyzet ismeretében kell orientálnia a beszélőt, hogy nyilatkozatával azt érhesse el, amit el szeretne érni. Ezenkívül a nyelvművelő szakembernek olyan képet kell tudni alkotnia a jelen nyelvről, amelynek alapján a stratégiai feladatokat is elvégezheti. Ez a munka kívánja meg a leginkább a nyelvészeti felkészültséget, a szükséges tudományterületeken való jártasságot. Ezt a munkát nevezte Kemény Gábor 2003. évi intézeti előadásában mikrodiakroniának. Bár sem Haader Lea Nyelvőr-cikkében, sem évtizedekkel azelőtt Károly Sándor nem így értelmezte a terminust (hanem tkp. a diakroniát alkotó egyes szinkrón metszetekkel való foglalkozást nevezte így), nemcsak tetszetős, hanem jó megnevezése is lenne annak tevékenységnek, amelynek eredményeképpen a nyelvművelő szakember képes (természetesen nem 100 %-os biztonsággal) a változásban levő nyelv mai szinkrón metszetét adni. Ez a nyelvművelésnek tulaj-

donképpen alapkutatási területe akkor, ha valódi nyelvhasználati vizsgálatokat is végez, s ezek eredményeit, tapasztalatait egészíti ki saját nyelvhasználati kompetenciájával úgy, hogy ezt a képet a szubjektív elemektől a lehetséges mértékig megfosztja.

2.4. A nyelvtudomány rendszerében sajátos helyet foglal el tehát a nyelvművelés. Miközben annak szinte minden ágához kötődik (l. a táblázatban csillaggal megjelölt helyeket, amelyekhez fokozottan kapcsolódik), hiszen tevékenységében ezek kutatási eredményeire támaszkodik, maga mint tudományág a periférián, valahol az alkalmazott tudományok és a stratégia jellegű tevékenységek között helyezkedik el, ha e két csoport egyáltalán szétválasztható (l. táblázat). Mellette azonban végez egy olyan, a jelen kor nyelvi változásaira, ill. nyelvi állapotára vonatkozó, állandó „megfigyelő és leíró” tevékenységet, amely alapkutatásnak számít, s amely bázist teremt gyakorlati feladatainak ellátásához.

3. Ahhoz azonban, hogy e „több lábon állást” világosabban láthassuk, tisztáznunk kell, mit értünk tudományos nyelvművelésen. Ezt pedig, mivel a nyelvművelés elsősorban tevékenység, feladatainak megjelölésével lehet leírni.

3.1. A nyelvművelésnek mint nyelvhasználati információs tevékenységnek a célja segíteni a nyelvhasználót nyelvi kommunikációs gondjainak megoldásában, különösen az új jelenségekkel kapcsolatban, figyelembe véve a társadalmi, s a nekik megfelelő stílusregisztereket. Ennek a módszere az egyéni tanácsadáson kívül a sokkal szélesebb körben hatékony kézikönyvek létrehozása, vagy például interneten újszó-listák, ezek pillanatnyi írásmódjának közzététele lehet.

3.2. A nyelvtervezés mint stratégiai tevékenység teljes egészében természetesen nem tartozhat a nyelvművelés tevékenységi körébe, de mind a nyelvvel kapcsolatos törvényi szabályozásban, mind a majdnem szabvány értékű helyesírási kodifikációban, mind az esetleges „szaknyelvújító” munkában fontos szerepet játszhat, különösen az Akadémia Nyelvtudományi Intézetének nyelvművelő osztályán. A nyelvművelő nyelvészeti ismeretei alapján, és mint a nyelvi változatok mai állapotának éppen a beszélőkkel való kontaktusa miatt viszonylag jó ismerője, olyan szerepet játszhat a nyelvtervezési folyamatban, hogy az eredmény ne életidegen, hanem használható legyen, és illeszkedjék a nyelvi változások természetes folyamatába. (Különösen aktuális ez ma, amikor szükség van rá, hogy pl. az EU-szókincsnek meglegyen a magyar megfelelője. A nyelvművelő ezeket az újításokat természetesen nem létrehozza, csak koordinálja, rögzíti, egységesíti.)

4. Milyen nyelvtudományi háttér szükséges ahhoz, hogy a nyelvművelés teljesíteni tudja fentebb leírt feladatait?

4.1. Miközben támaszkodik a nyelvtudományi ismeretekre általában, különösen figyelemmel kell kísérnie a pragmatikai nyelvészetet, a társadalmi regiszterek alapján a nyelv varianciáját vizsgáló szöveg- és stílustipológiát, a szociolingvisztikát és az ezekkel szorosan összefüggő normakutatást (l. a táblázatot).

4.2. Együtt kell működnie a megfelelő kutatókkal, kutatócsoportokkal, s a gyakorlatban felmerülő kérdésekre együtt kell megadniuk a lehetséges választ. Az együttműködés jelentheti azt is, hogy felhívja az egyes tudományterületek képviselőinek figyelmét a nyelvművelő tevékenység körében felmerülő olyan kérdésekre, amelyeknek

megválaszolásához valamely szakterület új tudományos eredményeire lenne szükség, tehát mintegy kutatási „megrendelést” adhat a szakembereknek bizonyos tudományos kérdések szakterületi tisztázására.

4.3. Saját empirikus kutatásai alapján választ kell keresnie napjaink magyar nyelvvel, nyelvhasználatával kapcsolatos kérdésekre abban az esetben, ha az illető szaktudományok ezt mégsem végzik el, illetve azzal a feltétellel, ha ezt a kutató tudományos felkészültsége, szakterülete alapján megteheti.

4.4. A nyelvművelő szakembernek olyan képet kell tudni alkotnia a jelen nyelvről, amelynek alapján tevékenységét kellő tudományos megalapozottsággal, biztonsággal végezheti. A már felsorolt szakmai ismeretek alapján képesnek kell lennie arra, hogy a konkrét beszédhelyzet ismeretében úgy orientálja a beszélőt, hogy az közlési szándékát meg tudja valósítani. A nyelvészeti felkészültségen kívül ehhez módszertani jártasságra is szükség van.

5. De miért vannak kiemelt helyzetben egyes nyelvészeti tudományágak (l. 4. 1.), a nyelvművelés szempontjából? Mivel a nyelvművelés legfőbb tevékenységi területe a nyelvhasználati tanácsadás, elsősorban a pragmatikai nyelvészet általában tartozik ide, a használatban működő nyelv tendenciái, szokásai, hagyományai, „szabályai” szolgáltatják tudományos alapját. Ezen belül különösen a stilisztikát, illetve a szöveg- és stílustipológiát, a szociolingvisztikát és az ezekkel szorosan összefüggő normakutatást érdemes kiemelnünk.

5.1. A stilisztika, különösen a nem művészi szövegek stilisztikája a nyelv szituációs és hangulati regisztereinek vizsgálatával nélkülözhetetlen alapot szolgáltat ahhoz, hogy a tágabb értelmű kontextusnak való megfelelés vagy meg nem felelés kérdésében döntsön a nyelvművelő. A társadalmi regiszterek alapján a nyelv varianciáját vizsgáló szöveg- és stílustipológia a soktényezős szituációnak való megfelelés vagy meg nem felelés eldöntésében nyújt segítséget. Bár az ilyen jellegű empirikus kutatások nálunk is megkezdődtek már (pl. a közeljövőben a Nyelvtudományi Intézetben megjelenő kötet a tudományos szövegekről, Tolcsvai Nagy Gábor szövegtipológiai kutatócsoportjának folyamatban levő kutatásai, ill. készülő tanulmánykötete), tény azonban, hogy jelentősebb eredmények még nemigen születtek.

5.2. A szociolingvisztika különösen sok információt szolgáltat a nyelvművelőnek: hiszen olyan tényeket tár fel, amelyek a nyelvművelő nyelvi kompetenciáján kívül esnek. Sok ilyen kutatási eredmény valószínűleg megváltoztatja majd az egyes nyelvi változatokról alkotott képünket. De azt szükséges hangsúlyozni, hogy a nyelvművelésnek más szempontokat is figyelembe kell vennie egy-egy jelenség minősítésekor, mint az elterjedtségét, vagy a beszélők attitűdjét, nem lehet tehát „értéksemleges”, hiszen a társadalomban ma még van valamiféle értékrend, s ez a nyelvi jelenségekre is igaz (l. 5.3., vö. Kenesei 2002).

Bizonyos attitűdvizsgálatok, mint pl. a nyelvhasználók viszonya az anyanyelvhez, a hagyományosan stigmatizált nyelvi formákhoz, a nyelvi normákhoz, a nyelvhasználati szabályzatokhoz, törvényekhez stb. elsősorban a nyelvművelés módszertanát befolyásolhatják.

5.3. A normakutatás eredményei is közvetlen alapját képezik a nyelvművelésnek. A normativitás, ill. a normák feltételezése hagyományosan, de korszerűbb válto-

zatában is alapja a magyar és más, európai típusú nyelvművelésnek. A közös nyelv-változat az, amivel elsősorban foglalkozik (a nyelvművelés maga is a nemzeti nyelvekkel együtt született meg), természetesen ennek különböző regisztereivel. Sőt, azt is vallja, hogy társadalmunkban még ma is létezik köznyelv, illetve egy, az úzson alapuló köznyelvi norma. Ehhez, mint kiindulási ponthoz viszonyítja a regionális és társadalmi változatokat. Ilyen módon értékeli különböző skálák mentén, de e skálák végein nem a jó és a rossz van, és értékelése nem ítélet. Lényeges, hogy ez az értékelés a társadalom által kialakított normarendszerhez igazodik, és nem valamely elképzelt, konstruált ideálhoz, még akkor sem, ha létezik, különösen a laikusok körében a nyelvi normának ilyen felfogása is.

5.4. E felsorolt tudományágak mindegyike működésében vizsgálja a nyelvet, tárgyak tehát közös, csak a vizsgálatok aspektusa, ennek megfelelően eredménye tér el egymástól. Ezek (és természetesen még több más tudományág) eredményei segítenek megközelíteni a nyelvhasználat többdimenziójúsnak komplexitását.

6. A nyelvművelésnek a tudományon belüli elhelyezését, önmeghatározását is éppen e sokszálú kötődése nehezíti meg. Van azonban saját tárgya: napjaink nyelve, ill. a mai nyelvhasználók, van célja: a nyelvhasználók informálása napjaink nyelvhasználati kérdéseiben, ill. koordináló szerep a nyelvbe való esetleges mesterséges beavatkozás-kor, és vannak sajátos módszerei. Mivel a nyelvművelés túlnyomórészt tevékenység tehát, természetéből adódóan céljai és módszerei vannak, nem elmélete és paradigma-rendszere. Megvan azonban a nyelvreírásban is a funkciója, ahogyan fentebb már említettem. Nagyon szemléletesen írja le Kenesei István már említett tanulmányában a nyelvművelésnek a tudományt és a nyelvhasználati jelenségeket összekötő szerepét: „A folyamat kezdő és végpontjában [...] a nyelvművelés áll. A nyelvművelők fedezik fel [...], hogy új jelenségek, kifejezések, szerkezetek jelentkeztek, és hogy ezek miben térnek el a korábbiaktól [...]. A folyamat következő pontján a leíró/elméleti nyelvész, illetve – szerencsés esetben – a nyelvművelőbe oltott leíró nyelvész áll. Az ő dolga az, hogy megvizsgálja, hogyan illeszkedik a nyelv szerkezetébe, az eddig rögzített szabályok, elvek és paraméterek közé az új struktúra. [...] A harmadik stáció a társasnyelvészlet felségterülete. A nagy számú beszélővel elvégzett felmérésekkel be tudja mutatni, mekkora körben van elterjedve a megfigyelt új jelenség, illetve milyen attitűdökkel viszonyulnak hozzá [...] a nyelv használói. Végül az utolsó állomás újra a nyelvművelő. A felhalmozott adatok és magyarázatok alapján kellene döntenie arról, [...] mit tanácsol a hozzá forduló érdeklődőknek” (Kenesei 2002: 46–7).

7. Azt mindenképpen bizonyíthatónak látom, hogy a nyelvművelés része a nyelv-tudománynak (igaz, ezt csak a „tudományos” nyelvművelésre tartom érvényesnek, az úgynevezett mozgalmi nyelvművelésre, amely sokszor laikus, már nem feltétlenül).

Az azonban nehezebben bizonyítható, hogy a nyelvművelés viszonylag is független nyelvészeti tudományág lenne. A ránk hagyományozódott nyelvművelés a maga komplexségében nemigen definiálható önálló nyelvtudományi részdyscyplinaként, inkább nyelvészeten belüli határ- (alkalmazott, ill. stratégiai nyelvészet), ill. integráló (a jelen nyelvhasználat és a nyelvreírás) tudományágként. Ilyenként azonban nemcsak meghatározható, hanem létezik is. Létezik és működik annak ellenére, hogy a nyelvtudományi közvélemény jó része székepszissel vagy kizárásra törekvő ellenérzéssel viszo-

nyul hozzá (ahogy például a több szempontból hasonló helyzetben levő stilisztika is létezik, pedig többször és többen eltemették). Csak sajnos nem vagyunk olyan szerencsés helyzetben, mint például a csehek, akiknél a prágai nyelvész kör jóvoltából funkcionális alapokra helyezett a nyelvművelés már mintegy 70 éve, és kétség sem merül fel helyét, esetleg létjogosultságát illetően. Ott valószínűleg egyetlen nyelvész sem csodálkozik azon, hogy a nyelvtudományi intézetben kap helyet a közönségszolgálat, vagy hogy a polgárok egy része a közönségszolgálati munkatársakat is nyelvésznek tartja.

HIVATKOZÁSOK

- Balázs Géza 1996: Egy lehetséges magyar nyelvstratégia körvonalai, *Magyar Nyelvőr* **120**, 250–63.
- Balázs Géza 1998: *Magyar nyelvkultúra az ezredfordulón*, Budapest, A–Z Kiadó.
- Eöry Vilma 1993: A nyelvművelés új feladatairól, *Magyar Nyelvőr* **117**, 453–5.
- Eöry Vilma 1997: Nyelvész és nyelvművelés Magyarországon, *Nyelvünk és Kultúránk* **97**, 70–4.
- Fábián Pál 1984: *Nyelvművelésünk évszázadai*, Budapest, Gondolat.
- Haader Lea 2001: Mikrodiakrónia és változásvizsgálat (az összetett mondatokban), *Magyar Nyelvőr* **125**, 354–71.
- Heltainé Nagy Erzsébet 1993: A megértés változatai. (A kommunikációs szemléletű nyelvművelés lehetőségei a nyelvinorma-képzésben), *Magyar Nyelvőr* **117**, 420–3.
- Károly Sándor 1980: Hozzászólás a „Történeti nyelvtanításunk helyzete és feladatai” c. előadáshoz, in Imre Samu–Szathmári István–Szűts László szerk.: *A magyar nyelv grammatikája = Nyelvtudományi Értekezések* **104**, 41–53.
- Kenesei István 2002: Hányféle igazság van? *Magyar Nyelv* **97**, 39–48.
- Sándor Klára 2001: Nyelvművelés és ideológia, in Sándor Klára szerk.: *Nyelv, nyelvi jogok, oktatás*, Szeged, JGYF Kiadó, 153–216.
- Sándor Klára 2003: Nyelvtervezés, nyelvpolitika, nyelvművelés, in Kiefer Ferenc szerk.: *A magyar nyelv kézikönyve*, Budapest, Akadémiai, 381–409.
- Tolcsvai Nagy Gábor 1987: Tervezet egy tematikus nyelvművelő sorozat létrehozására. *Magyar Nyelvőr* **111**, 396–401.
- Tolcsvai Nagy Gábor 1989: A nyelvművelés esélyei, *Valóság* **10**, 95–103.
- Tolcsvai Nagy Gábor 1993: Lesz-e Magyarországon nyelvi tervezés? *Magyar Nyelvőr* **117**, 429–25.
- Tolcsvai Nagy Gábor 1996: Lehetőségek és kötelességek a magyar nyelvi tervezésben, *Magyar Nyelvőr* **120**, 237–49.

FÜGGELÉK

NYELVÉSZET

Általános
Elméleti

Speciális
itt: magyar

I. Nyelvreírás

Diakrón nyelvészet

- finnugor nyelvészet
- nyelvtörténet – „napjaink mikrodiachróniája”*

Szinkrón nyelvészet

1. „Rendszernyelvészet”
(strukturális) leíró nyelvészet
- „napjaink mikrodiachróniája”*
2. Pragmatikai nyelvészet
- szövegnyelvészet (szövegtan, stilisztika)*
- a társadalmi változatok nyelvészete
szociolingvisztika*
dialektológia*
a nyelvi normák kutatása* stb.
- a nyelvelsajátítás stb. nyelvészete
pszicholingvisztika
neurolingvisztika stb.

II. Alkalmazott nyelvészet

- nyelvtechnológia
- nyelvoktatás(módszertan)
- fordítás(elmélet) stb.
- **nyelvhasználati információ**
(, ill. ennek a módszertana)

III. Nyelvstratégia

- nyelvpolitika
- nyelvtervezés
- **nyelvművelés**
- (nyelvi törvények végrehajtásával
kapcsolatos szakvélemények,
helyesírási kodifikáció,
a szaknyelvújítás koordinálása stb.)